KVALITET IZBORNOG PROCESA NA JUGU SRBIJE

Praćenje izbornih nepravilnosti za izborni ciklus u 2016. i 2017. godini

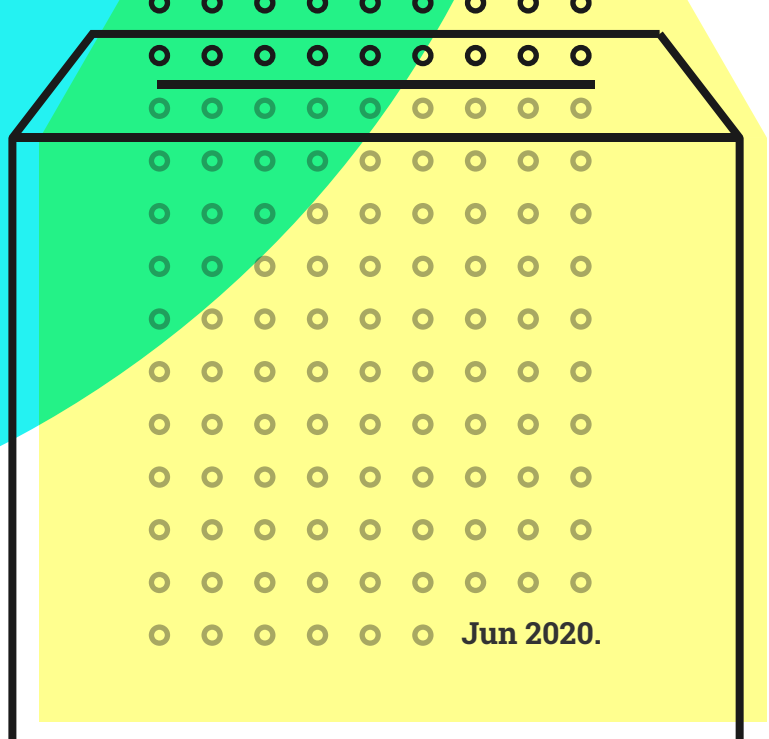

Jun 2020.

Termini u ovoj publikaciji izraženi u gramatičkom muškom rodu, podrazumevaju prirodni muški i ženski rod lica na koje se odnose.

Ova publikacija objavljena je uz finansijsku pomoć Evropske unije.

Za sadržinu ove publikacije isključivo su odgovorne **CRTA** i **Nacionalna koalicija za decentralizaciju (NKD)** i ta sadržina nipošto ne izražava zvanične stavove Evropske unije.

SADRŽAJ

Uvodna reč 4

Kontekst istraživanja 5

Metodologija 6

Uzorak za posmatranje 7

Nalazi posmatrača 8

Razgovori sa akterima 11

Prijavljivanje lista kandidata 11

Izborna administracija 12

Birački spisak 15

Izborni dan 16

Izborni materijal 18

Zloupotreba resursa 18

Zaštita izbornog prava i pritisci 20

Mediji 21

Zaključak 23

UVODNA REČ

Izbori su najmasovniji oblik neposrednog političkog delovanja građana koji su nosioci biračkog prava, i jedan su od političkih metoda kojima se osvaja ili zadržava vlast. Izborni rezultat trebalo bi da verno oslikava raspoloženje biračkog tela, odnosno da pozicije odlučivanja poveri upravo onim političkim akterima koji osvoje najveći broj glasova građana. Međutim, sprovođenje izbora odvija se u veoma kompleksnom ambijentu, na koji utiču ne samo politički, već i društveni, pravni, socio-psihološki, komunikacijski, ekonomski i drugi aspekti.

Izborni proces u Srbiji je nakon 2000. karakterisala jedna vrsta stabilizacije, koja je narušena 2012. godine, menjanjem izbornog zakonodavstva i isključivanjem profesionalaca iz kontrolisanja i sprovođenja izbora. Kada je izborni proces prepušten partijama izborni brod počeo je da se ljulja.

Komparativnim pristupom i sa osvrtom na istraživanje **Nacionalne koalicije za decentralizaciju (NKD)** ***Izbori 2012 – Naučene lekcije?***[1], ova publikacija pruža temeljan uvid u izbore na jugu Srbije, kao i nepravilnosti uočene u izbornim ciklusima u 2016. i 2017. godini. Njena svrha je da doprinese razumevanju konteksta i posledica načina sprovođenja izbornog procesa, sa ciljem unapređenja kvaliteta izbora kao stuba demokratije.

Ovaj dokument namenjen je građanima, predstavnicima medija, organima i službama u lokalnim samoupravama i centralnim organima vlasti. On pruža uvid u prepreke i probleme u sprovođenju izbornog procesa, ali i preporuke, kako za bolju upotrebu postojećih okvira za sprečavanje potencijalnih nepravilnosti, tako i za kreiranje novih.

Svako analitičko sagledavanje društveno-političkih pojava ili delovanja trebalo bi da doprinosi i transmisiji znanja, demokratskih vrednosti i dijalogu različitih aktera. Sa tim u vezi, ova publikacija jeste poziv **CRTE** i **Nacionalne koalicije za decentralizaciju (NKD)** političkim i medijskim subjektima, kao i građanima, na izborna delovanja u skladu sa fer i demokratskom političkom kulturom.

[1]Publikacija dostupna na: https://nkd.rs/2013/04/30/izbori-2012-naucene-lekcije/

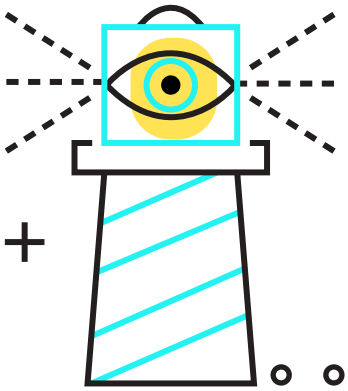

KONTEKST ISTRAŽIVANJA

CRTA istraživači su posmatrali kvalitet izbornog procesa na jugu Srbije 2016. (vanredni parlamentarni izbori) i 2017. (izbori za predsednika Republike). Tom prilikom, na mestima gde su zabeležene nepravilnosti sprovedeni su intervjui sa 76 ispitanika. Sagovornici koji su učestvovali u intervjuima su na direktan ili indirektan način učestvovali u izbornim procesima, tako da se među njima nalaze članovi izborne administracije, političkih partija, civilnog društva i medija. Zapažanja u vezi sa nepravilnostima koja su navodili su najčešće nepravilnosti koje su se ponavljale u većini izbornih ciklusa i to u vidu pritisaka na birače i kršenja izbornih prava, kupovine glasova, paralelnih spiskova, zloupotrebe javnih resursa kao i nepostojanja objektivnih medija koji bi o izborima izveštavali. Detaljnije o samim nalazima biće izloženo dalje u ovoj analizi.

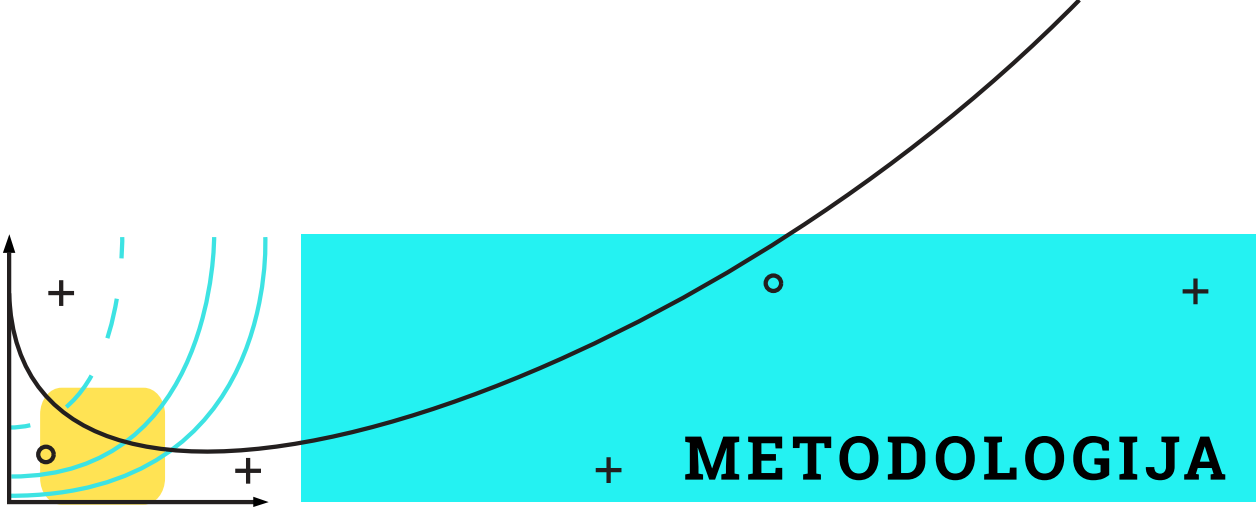

METODOLOGIJA

U ovoj analizi biće izneti rezultati praćenja kvaliteta izbornog procesa na jugu Srbije za dva izborna ciklusa i to za vanredne parlamentarne izbore iz 2016. godine i izbore za predsednika Republike Srbije iz 2017. godine. Navedene izborne cikluse je organizovano i sistematično posmatrala **CRTA** posmatračka misija ***Građani na straži***[2] i to kroz posmatranje svih delova izbornog procesa: predizborne kampanje, izbornog dana i rada izborne administracije. **CRTA** posmatrači su pratili i kvalitet izbornog procesa na jugu Srbije, što obuhvata pet upravnih okruga Niški, Pirotski, Jablanički, Toplički i Pčinjski. Uzorak biračkih mesta bio je stratifikovan i reprezentativan za Srbiju, što znači da je udeo biračkih mesta po regionima bio stalan i da se zaključci o kvalitetu celog izbornog procesa mogu donositi samo za celu Srbiju, ne i za same regione.

Nakon sprovedenih izbora, na osnovu biračkih mesta gde su zabeležene nepravilnosti istraživači su sproveli intervjue sa svim izbornim akterima i to iz redova civilnog društva, političkih partija, biračkih odbora, medija kao i iz opštinskih i gradskih izbornih komisija. U cilju dolaska do sagovornika obavljeno je više od 100 telefonskih poziva, a što će detaljnije biti obrazloženo u ovoj analizi.

	BM u uzorku 2016, 2017	BM sa incidentima 2017	BM sa incidentima 2016
JUG	84	22	16
SRBIJA	450	111	113

Tabela 1 - Uzorak biračkih mesta na Jugu Srbije

Biračkih mesta obuhvaćenih uzorkom na jugu Srbije bilo je 84 u oba izborna ciklusa. Od toga su posmatrači CRTE prijavili incidente na 16 biračkih mesta 2016. godine i na 22 biračka mesta 2017. godine. Kada uporedimo ove brojeve sa ostatkom Srbije, vidimo da je na jugu, 2016. godine svako peto biračko mesto u uzorku bilo obeleženo bilo kakvim incidentom, za razliku od svakog četvrtog u celoj Srbiji. Taj odnos se promenio prilikom posmatranje predsedničkih izbora 2017. godine kada su se ovi udeli približno izjednačili. Ne bi trebalo gubiti iz vida da ove razlike u uzorku nisu reprezentativne za razlike između regiona (vidi napomenu gore) i da je objašnjenje manjeg udela biračkih mesta sa incidentima 2016. godine na jugu verovatno ima veze sa početkom posmatranja izbora od strane CRTE i sa kvalitetom treninga koji su dobijali posmatrači, pre nego sa kvalitetom samog izbornog procesa. Veća sličnost sa ostatkom Srbije u odnosu biračkih mesta sa incidentima 2017. godine je verovatno bliža stvarnosti.

[2] https://crta.rs/posmatracke-misije/

Uzorak za posmatranje

Za potrebe izrade uzorka za dalje istraživanje, koristili smo podatke **CRTA** posmatračke misije kako bismo podelili opštine na one gde su ustanovljene ovakve strukturne nepravilnosti i na one u kojima nisu zabeležene nepravilnosti, kako bismo uzorkom pokrili obe kategorije opština. Tabela 2 prikazuje deset opština izabranih na osnovu nekoliko kriterijuma. Prvi kriterijum je uključivanje opština iz svih okruga. Drugi je uključivanje podjednakog broja opština sa problemima kod kojih smo na osnovu uzorka konstatovali prisustvo sistematičnih problema na izborni dan i onih gde nisu uočeni. Dalje su uključene opštine koje se ističu po drugim problemima tokom izborne kampanje a koji nisu ograničeni na izborni dan. Ostali kriterijumi tiču se uključivanja opština u kojima u značajnom broju žive pripadnici najzastupljenijih nacionalnih manjima na jugu Srbije (Bugari, Albanci, Romi), urbanih, ruralnih i mešovitih opština, opština sa različitim stepenima ekonomskog razvoja i opština sa lokalnom vlašću koja se razlikuje od vlasti na republičkom nivou.

	OPŠTINA	OKRUG	IZ. DAN	DRUGI INCIDENT	MANJINE	GRADSKE-RURALNE	RAZVIJE-NOST	DRUGA
1	Aleksinac	Nišavski	DA			U-R		
2	Bela Palanka	Pirotski		DA	DA	U-R		
3	Bosilegrad	Pčinjski			DA	R		DRUGA
4	Doljevac	Nišavski	DA	DA		U-R		
5	Leskovac	Jablanički	DA			U-R	VIŠA	
6	Medveđa	Jablanički			DA	R		
7	Merošina	Nišavski	DA	DA		U-R		
8	Niš	Nišavski		DA		U	VIŠA	
9	Prokuplje	Toplički	DA			U-R		
10	Vranje	Pčinjski		DA		U-R	VIŠA	

Tabela 2 – Istraživački uzorak opština na jugu Srbije

Nalazi posmatrača

U oba izborna ciklusa 2016. i 2017. Posmatrači **CRTA** bili su prisutni na biračkim mestima u svim opštinama Juga Srbije, kao što je prikazano u Tabeli 3 koja navodi na koliko biračkih mesta u svakoj od opština je **CRTA** posmatračka misija imala posmatrače. Biračka mesta sa zabeleženim incidentima - nepravilnostima su posebno izdvojena u koloni.

OKRUG	OPŠTINA	BM 2017	BM sa inc. 2017	BM 2016	BM sa inc. 2016
Jablanički	Bojnik	1		1	
Jablanički	Crna Trava	1		1	
Jablanički	Lebane	2		3	1
Jablanički	**Leskovac**	**11**	**5**	**10**	**1**
Jablanički	Medveđa	1	1	2	
Jablanički	Vlasotince	4	1	3	
Nišavski	**Aleksinac**	**5**	**2**	**4**	**2**
Nišavski	Crveni Krst	2	1	2	
Nišavski	**Doljevac**	**2**	**1**	**2**	**1**
Nišavski	Gadžin Han	1		2	1
Nišavski	Medijana	3		3	2
Nišavski	**Merošina**	**2**	**2**	**2**	**1**
Nišavski	Niška Banja	1	1	1	
Nišavski	Palilula	2		2	

Tabela 3 - Opštine juga Srbije u uzorku CRTE 2016. i 2017.

OKRUG	OPŠTINA	BM 2017	BM sa inc. 2017	BM 2016	BM sa inc. 2016
Nišavski	Pantelej	1		1	
Nišavski	Ražanj	1		1	
Nišavski	**Svrljig**	**2**		**3**	**1**
Pčinjski	Bosilegrad	11	5	10	1
Pčinjski	Bujanovac	1	1	2	
Pčinjski	Preševo	4	1	3	
Pčinjski	Surdulica	5	2	4	2
Pčinjski	Trgovište	2	1	2	
Pčinjski	Vladičin Han	2	1	2	1
Pčinjski	Vranje	1		2	1
Pčinjski	Vranjska Banja	3		3	2
Pirotski	**Babušnica**	**2**	**2**	**2**	**1**
Pirotski	Bela Palanka	1	1	1	
Pirotski	Dimitrovgrad	2		2	
Pirotski	Grad Pirot	1		2	1
Toplički	Blace	3		3	2
Toplički	Kuršumlija	2	2	2	1
Toplički	**Prokuplje**	**1**	**1**	**1**	
Toplički	Žitorađa	2		2	

Tabela 3 - Opštine juga Srbije u uzorku CRTE 2016. i 2017.

Iako se broj biračkih mesta u pojedinačnim opštinama koji je posmatran u ova dva izborna ciklusa neznatno menjao, svaka opština bila je zastupljena sa po jednim biračkim mestom u uzorku (izuzetak je Vranjska Banja 2016. godine).

Tabela pokazuje i broj biračkih mesta sa incidentima (ovo ne treba mešati sa ukupnim brojem incidenata na jugu Srbije - na nekim biračkim mestima bilo je više od jednog incidenta). Sedam opština u kojima je u oba izborna ciklusa bilo biračkih mesta sa incidentima obeležena su podebljanim fontom.

Kada posmatramo ukupan broj incidenata svih tipova zabeleženih od strane posmatrača CRTE (Tabela 4) vidimo trend sličan rastu udela broja mesta sa incidentima. Naime, ukupan broj incidenata zabeležen 2016. bio je 31 dok je sledeće godine porastao na 43 (na istom broju biračkih mesta, 84), što, imajući u vidu smanjenje ukupnog broja zabeleženih incidenata u Srbiji iznosi porast udela Juga Srbije sa oko 13 na oko 21%. I ovde bi trebalo imati u vidu raniju napomenu da se verovatno radi o potcenjenosti izbornih nepravilnosti na Jugu Srbije 2016. godine.

	2017	2016
JUG	43	31
SRBIJA	204	233

Tabela 4 - Ukupan broj incidenata

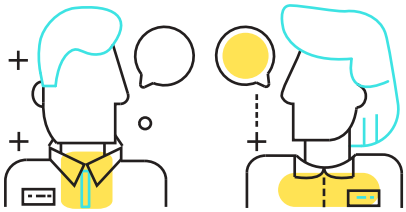

RAZGOVORI SA AKTERIMA

Istraživači su sproveli intervjue u mestima gde su zapažene izborne nepravilnosti na jugu Srbije. Sagovornici su bili predstavnici gradskih i opštinskih izbornih komisija kao i lica koja su zadužena za sprovođenje izbornih radnji, političke partije, civilni sektor i mediji. Tom prilikom sa sagovornicima je razgovarano o nepravilnostima koje su se dogodile tokom izbornih ciklusa. Ono što je zapaženo tokom intervjua, jeste da su članovi gradskih i opštinskih izbornih komisija (GIK/OIK) kao i predstavnici pojedinih političkih partija i pored činjenice što su intervjui bili anonimni odbijali da učestvuju u razgovoru a oni koji su pristali su uglavnom bili suzdržani u davanju odgovora, i to najviše oni koji potiču iz redova političkih partija. Nakon obavljenih inter-vjua, istraživači su sastavili izveštaje na osnovu kojih će detaljnije biti prikazani rezultati tog istraživanja. Izveštaji su podeljeni na osam celina, u skladu sa unapred definisanim oblastima istraživanja.

Intervjui sa sagovornicima su vođeni u periodu od 1. marta 2019. do 23. aprila 2019, za taj period realizovano je 32 intervjua.[3] Vreme trajanja intervjua bilo je između 40 i 160 minuta. Otežavajuću okolnost za sprovođenje intervjua i prikupljanje kredibilnih nalaza sa konkretnim primerima nepravilnosti činila je i vremenska distanca od samih događaja o kojima je razgovarano.[4] Takođe, manji stepen zainteresovanosti lokalnih političkih aktera za republičke i predsedničke izbore usled manjka osećaja važnosti za njih i lokalnu zajednicu dovelo je do toga da znatno manje pažnje usmeravaju na ove izborne procese, pa u skladu sa time nisu bili u prilici da daju detaljnije informacije. Za prikupljanje konkretnih nalaza otežavajuća okolnost je i provera činjenica, s obzirom na to da u većini slučajeva nepravilnosti nisu dokumentovane ili se o njima govori bez jasnih argumenata. Bez obzira na navedene otežavajuće okolnosti, prilikom prikupljanja podataka, sagovornici su istakli da su se određene nepravilnosti kontinuirano ponavljale u posmatranim izbornim godinama.

Prijavljivanje lista kandidata

Počevši od procesa sakupljanja potpisa i prijavljivanja izbornih lista, skoro svi učesnici istraživanja su uočili da je **proces prikupljanja potpisa podrške za prijavljivanje lista kandidata** poprilično otežan, kako zbog raspoloživosti javnih beležnika, tako i zbog roka za prikupljanje potpisa. Raspoloživost javnih beležnika je posebno problematična u manjim mestima, naročito u opštinama koje imaju razuđena biračka mesta, gde se potpisi podrške ne overavaju kod javnih beležnika, kao što je slučaj u gradovima, već se čitava procedura završava kod opštinskih službenika

[3] Sagovornici iz Medveđe su odustali od učešća u istraživanju, uključujući predstavnicu medija.
[4] Intervjui su sprovedeni 2019. godine, a sagovornici su bili ispitivani o izborima koji su se održali pre nekoliko godina.

PRIMERI

„Mi smo na raspolaganju za prikupljanje potpisa imali notara dva sata dnevno, neka bude i deset dana, a više od 30.000 glasača živi u selima u okolini“, *kaže jedan od sagovornika.*

Na izborima 2016. godine je (u Aleksincu) za overu potpisa bila zadužena predstavnica opštinske izborne komisije (OIK) koja je u tom trenutku bila na listi SNS-a. Jedna od lista uputila je žalbu OIK, koja je žalbu odbila, nakon čega je upućena i tužba Upravnom sudu. Tužba je odbijena zbog nepoštovanja roka koji omogućava podnošenje žalbe 24 sata od podnošenja liste. Sagovornici ističu da je faktički nemoguće podneti žalbu u roku jer je u tom roku nemoguće ostvariti uvid u izbornu listu. Tu takođe doprinosi i činjenica da izdavanje potvrde o registrovanom glasaču samo po sebi traje 24 sata, a da je ono neophodno kako bi se izvršio uvid.

Takođe, kao jedan od problema koji se pojavio tokom procesa kandidovanja izbornih lista, jeste i **povlašćeniji odnos koji su stranke na vlasti imale kod javnih beležnika u odnosu na opozicione partije**. Tako su, na primer, da bi stranke koje se nalaze na vlasti, prve predale svoju izborne liste i bile na listi pod rednim brojem jedan, već unapred pripremile potpise građana, i sa njihovim ličnim kartama, dokumentaciju predale javnim beležnicima, bez obaveze građana da direktno odlaze kod javnih beležnika da bi overili potpise podrške. Tu „privilegiju“, opozicione stranke nisu imale, već je svaki građanin bio u obavezi da ide kod javnog beležnika.

Usled toga, **građani su rezervisaniji u pružanju podrške opozicionim partijama jer se, za razliku od prethodnih godina, kada je opštinski službenik dolazio do prostorija političkih stranaka, ovog puta građani morali da odlaze kod javnih beležnika**. Na taj način, građani su, prema svedočanstvu iz Vranja, uplašeniji i suzdržaniji jer se javni beležnici doživljavaju kao „latentni saradnici vladajućih političkih partija“ (citat iz intervjua). Pored toga, svaki potpis podrške nekoj opozicionoj partiji koji je overen kod notara se iz ugla građana, doživljava kao trajni dokaz suprotstavljanja vlastima. Zato su opozicione partije imale veliki problem u sakupljanju potpisa podrške za kandidovanje na izborima.

Izborna administracija

Sagovornici navode i da je postojala jasna **zloupotreba izborne i opštinske administracije** jer su predstavnici vladajućih partija (kako 2014. tako i 2016.) u vreme kampanje posedovali spiskove za koje su sagovornici uvereni da predstavljaju izvode iz biračkog spiska ili podatke iz biračkog spiska u različitim formama, na osnovu kojih su prikupljale sigurne glasove birača kao i spiskove korisnika socijalne pomoći i korisnika narodnih kuhinja. Među konkretnim nepravilnostima koje se odnose na zloupotrebu izborne administracije sagovornici pominju i prepravke zapisnika sa biračkih mesta. ***„Ja sam lično podneo prigovor na zapisnik jer su dopisivali birače na licu mesta. I šta je bilo - ništa. Isto sam podneo prijavu zbog duplog spiska“*** – rekao je jedan od sagovornika iz Aleksinca. Na pitanje istraživača šta je bio epilog prijave, odgovorio je: ***„Pozvali su me da dam izjavu četiri meseca posle izbora. Nisam iš'o“***

Jedan od mogućih problema koji je doveo do izbornih nepravilnosti u prethodna tri izborna ciklusa jeste i **slaba edukovanost članova biračkih odbora** koji su bili prisutni na biračkim mestima. Needukovanost se pre svega ogledala u nepostojanju obuka pre samog izbornog dana tako da se često dešavalo da velika većina članova biračkog odbora, kako u proširenom, tako i u stalnom sastavu, nije imala adekvatno znanje koje bi primenila tokom kontrole sprovođenja izbora. Prema rečima sagovornika, jedino su „Srpska napredna stranka i Demokratska stranka organizovale obuke za svoje kontrolore, ali su i same te obuke bile jako površne i nesistematične."

PRIMER

U Nišu je na predsedničkim izborima 2017. godine, zabeležena situacija da je predsednik biračkog odbora, na jednom biračkom mestu, permanentno zvao predstavnike svoje partije, kako bi mu sugerisao šta treba da radi i kako da se ponaša u situacijama koje čak nisu bile ni problematične. I ostali predstavnici stalnog i proširenog sastava biračkog obora su takođe bili needukovani, tako da je ceo birački odbor došao apsolutno nepripremljen na izborno mesto.

Pored slabe edukovanosti članova biračkih odbora, sagovornici su primetili i **nedovoljno angažovanje članova biračkih odbora**, koje se ogleda u činjenici da je glavni cilj njihovog učestvovanja u monitoringu izbora, pre svega novčana satisfakcija u vidu 1.500 dinara ili 2.000 dinara, te da nisu motivisani za obezbeđivanje legalnosti izbornog procesa. Jedino su predstavnici većih političkih partija koje imaju realne šanse za prelazak izbornog cenzusa, zainteresovani za rad na biračkom mestu.

PRIMERI

Na BM u školi Vožd Karađorđe je član BO na biračko mesto doneo izvod iz biračkog spiska u trenutku kada su se otvarale kutije. Ta nepravilnost ušla je u zapisnik i glasanje na tom BM je poništeno. Iako je inicijalno podnesena i krivična prijava odustalo se od daljeg postupka. Na pitanje istraživača šta je dovelo do toga, sagovornik je odgovorio: ***„pozvali su me (policija, prim. aut) četiri meseca kasnije"***

Takođe u Aleksincu, zabeleženo je i dopisivanje birača u birački spisak tako što je iscepana zadnja stranica biračkog spiska što je, takođe, dokumentovano u zapisniku i prijavljeno.

Jedna od nepravilnosti na koju je ukazala većina sagovornika iz redova političkih partija i biračkih odbora je i nepoštovanje ili/i **izigravanje pravila prilikom imenovanja članova OIK/GIK**, odnosno imenovanje članova na način koji, praktično obezbeđuje „većinu" vladajućim partijama u ovim telima. **„Imenuju se ljudi koji rade u opštini i zavise od vlasti, formiraju se lažne liste koje služe kako bi se ustrojio sastav OIK"**, naveo je član opštinskog odbora DS, član BO i bivši odbornik. Zabeležena su dva slučaja u kojima je reagovala i Agencija za borbu protiv korupcije, a podnošene su i krivične prijave. Iako je nepravilnost bila prijavljena sastav OIK-a nije bio promenjen. U jednom slučaju se skupština oglušila o mišljenje Agencije, dok je u drugom mišljenje stiglo nakon izbora, oba slučaja su se odnosila na opštinu Aleksinac.

PRIMERI

„On je (Aleksandar Đorđević, zamenik predsednika OIK u Aleksincu, prim. aut) imenovan iako je načelnik opštinske uprave i član SNS-a. On je potpisao odluku (o sastavu OIK, prim. aut) iako nije poštovan ključ, taj sastav nije u skladu sa sastavom skupštine" – član BO iz redova DS

Drugi slučaj odnosi se na takođe na sastav OIK-a gde je, prema rečima sagovornika, članica SNS-a, koja se nalazila na izbornoj listi bila zadužena za overavanje potpisa birača. I ova nepravilnost je prijavljena. Na ove okolnosti izjasnila se i Agencija za borbu protiv korupcije.

Sagovornici iz redova opozicionih partija takođe napominju da je u ovim okolnostima jako **teško pronaći ljude od integriteta** kako za kandidate tako i za članstvo u biračkim odborima i u OIK ili GIK. *„Užasno je teško, ljudi nam se povlače sa listi zbog pritisaka ili podležu koruptivnim radnjama. Sa druge strane dolazimo u situaciju da je učešće u radu BO neka vrsta socijalne pomoći koju delimo našim aktivistima."* – predstavnik jedne od opozicionih lista u Prokuplju.

„Izigravanje pravila" se dešavalo i u radu OIK i BO. Iako se zvanično članovi imenuju „po ključu", postojanje „satelit lista", odnosno lista koje nemaju jasne političke programe, već se sumnja da učestvuju u izbornoj trci zbog „rasipanja" opozicionog biračkog tela dodatno komplikuju rad OIK i BO. Imenovanje podobnih službenika pa čak i kandidata sa liste obesmislilo je poštovanje „ključa", jer većinu članova, kao i u sastavu OIK čine zapravo predstavnici vladajuće koalicije.

PRIMERI

U Beloj Palanci je, na primer, načelnik OU imenovan za zamenika predsednika OIK. Na ove okolnosti Agencija je dala negativno mišljenje, ali sastav OIK nije promenjen. Takođe, u istoj opštini sastav OIK nije oslikavao sastav skupštine, u skladu sa zakonom.

Zabeleženi su i primeri da je u stalni sastav imenovan predstavnik GG koja nije imala nijednog odbornika u aktuelnom sastavu lokalnog parlamenta.

*„**Nama se desilo da na biračkom mestu gde nisu imali većinu članova BO, našem članu otvoreno nude novac i usluge da samo izađe do toaleta"** - član BO opozicione liste iz Aleksinca.*

U Beloj Palanci je takođe zabeleženo da predstavnicima usvojene liste nije omogućeno učešće u radu biračkih odbora.

U Vranju su se u prethodnim izbornim ciklusima dešavale **konfuzne situacije kada je u pitanju određivanje članova biračkih odbora** u stalnom i proširenom sastavu na biračkim mestima. Iako je zakonski rok za zamenu članova biračkih odbora 48 sati pre početka izbora, praksa je pokazala da je taj rok jako mali i da su formulari/rešenja o dodeli kvota za članove BO po biračkim mestima puni tehničko logičkih grešaka, te je bilo jako malo vremena za njihovu ispravku.

Pripadnici **medija saradnju sa OIK generalno ocenjuju kao dobru**. Činjenica da nemaju mogućnost prisustva sednicama komisije dovodi u situaciju da prenose konačne stavove i odluke i teško je ponekad ispratiti šta se događa i da li se

odluke donose u skladu sa zakonom. Kod jednog broja njih je takođe primetna rezerva u smislu interesovanja za izborne cikluse koji se ne odnose na izbor lokalnih predstavnika.

Jedan od značajnih nalaza ukazuje na to da je **obim poslova koje obavljaju OIK i GIK**, od logističkih do pravnih, takav da nije moguće u potpunosti realizovati u skladu sa pravilima te da bi u proces sprovođenja izbora trebalo uključiti i sudove i druge organe javne vlasti koji mogu da pomognu.

Jedan od glavnih problema iz ugla članova GIK je činjenica da **predstavnici lista nisu dovoljno upoznati sa pravilima** i pre svega rokovima (u intervjuu oni navode da je neke rokove nemoguće ispoštovati) za podnošenje žalbi i da se onda spekuliše da su motivi za odluke OIK politički, a zapravo se radi o nepoznavanju pravila od strane učesnika procesa.

Birački spisak

Pored svih nepravilnosti koje se odnose na rad članova BO, neizostavno je spomenuti i u ovom poglavlju zapažanje o vođenju **paralelnih biračkih spiskova.** Ova nepravilnost je zabeležena u Aleksincu**,** a pojava „paralelnih spiskova" je primećena i na biračkim mestima u Leskovcu gde su članovi BO iz vladajućih partija, redovno beležili dolazak građana na biračka mesta. Sagovornici navode da su evidencije koje su stranački aktivisti tom prilikom držali u rukama zapravo izvodi iz biračkih spiskova. Primećeno je da je ključna osoba u biračkom odboru, bila ona koja je bila za biračkim spiskom, jer je ona obaveštavala ostale stranačke kolege, koje su osobe glasale. Kao zamena te osobe tokom izbornog dana, uvek je dolazila druga osoba iz njegove političke grupacije, pa su se na pojedinim biračkim mestima u Leskovcu, dešavali incidenti jer su pripadnici opozicionih partija primetili tu nepravilnost.

Iako je ova pojava zabeležena na više biračkih mesta, nijedna politička partija nije uložila prigovor GIK-u. Razlog za to, prema rečima sagovornika, leži u činjenici *„da prava opozicija u Nišu ne postoji, jer je većina članova opozicionih partija zaposlena u javnim preduzećima/javnim službama"*. Pored toga, „sve opozicione političke stranke u Nišu su, prema rečima sagovornika, bile poprilično šokirane konačnim rezultatima i nisu ni imale želju da ulažu bilo kakve prigovore GIK-u."

PRIMER

Tokom predsedničkih izbora 2017. godine u Nišu i pored primećenih brojnih nepravilnosti, tokom izbornog dana, nije uložen gotovo nijedan prigovor GIK-u od strane opozicionih partija.

„Mi smo biračke spiskove imali dva meseca pred izbore i išli od vrata do vrata. Izbori su bili gotovi i pre nego što su raspisani, ja da vam kažem" – naveo je bivši aktivista i odbornik Srpske napredne stranke u jednoj od opština.

Izborni dan

Kada je u pitanju izborni dan, istraživači su u razgovorima sa sagovornicima došli do informacija koje se tiču **dostavljanja izbornog materijala** (Bela Palanka), **vođenje paralelnog biračkog spiska** (Prokuplje, Aleksinac, Bela Palanka), **glasanja bez LK** (Aleksinac, Bosilegrad, Bela Palanka), **javnog glasanja** (Bela Palanka), **korišćenja mobilnog telefona na BM,** pozivanja birača na glasanje kao i nepravilnosti prilikom glasanja van biračkog mesta.

PRIMERI

*U Beloj Palanci je nakon otvaranja biračkog mesta (na više BM) dostavljan dodatni birački materijal **„donosili su po desetak listića"** što je konstatovano i zapisnikom. Smatra se da je to jedan od mehanizama kojima se vlast služi, a koji mogu predstavljati osnov za ponavljanje izbora, ukoliko rezultati ne budu bili zadovoljavajući.*

Vođenje paralelnog BS na samom biračkom mestu, ispred biračkog mesta kao i u centralama partija kako bi se pratila realizacija sigurnih glasova i obezbedila željena izlaznost (Zabeleženo u Prokuplju, Aleksincu, Beloj Palanci prema navodima sagovornika).

*Na više mesta se, prema rečima sagovornika, događalo i glasanje bez LK, naročito kada se radi o udaljenim BM (Bosilegrad, Aleksinac, Prokuplje, Palanka). **„Mi se ovde svi znamo tako da to sa lične karte ne može da bude... meni kad dođe baba koju poznajem, bez lične karte, ja je pustim da glasa, šta da joj radim"** rekla je jedna od članica BO, iz redova vladajuće partije.*

Na više BM u Beloj Palanci predstavnici Romske zajednice glasali su javno, a na više mesta je zabeleženo da članovi BO koriste mobilni telefon kako bi izvestili stranke o realizovanim i nerealizovanim sigurnim glasovima.

U Beloj Palanci je uvidom u izborni materijal utvrđeno da je u birački spisak, umesto podataka o biraču i njegovog potpisa, upisano ime prezime geronto-domaćice, kao i da se u delu gde se ostavlja potpis, umesto potpisa birača nalazi potpis geronto-domaćice.

Takođe, u ovaj korpus nepravilnosti spada i **odvođenje birača na glasanje** koje je zabeleženo u Beloj Palanci i Aleksincu kao i u delovima Prokuplja, posebno na udaljenim biračkim mestima. Tokom samog izbornog dana u Leskovcu, primećeno je da su **pripadnici romske populacije odvoženi do biračkih mesta.**

PRIMERI

U Prokuplju su, prema rečima sagovornika, opštinska i vozila mesnih zajednica korišćena za odvoženje birača na glasanje. „Oni pošalju svoje ljude koji se svi međusobno znaju i onda oni dovoze ljude i nadgledaju biračke odbore. Tu niko ne sme da pisne" – rekao je novinar jednog od malobrojnih nezavisnih portala u Prokuplju.

Po rečima sagovornika, „tokom izbornog dana, najveći broj agitacija od strane pripadnika političkih stranaka usmeravao se pre svega ka romskoj populaciji, jer su oni najpodložniji uticaju i potkupljivanju."

U jednoj od opština su aktivisti vladajuće stranke, navodno sa izvodom iz biračkog spiska, fizički obilazili domaćinstva i telefonom pozivali građane sa upitom da li mogu da računaju na njihovu podršku. Sagovornici kažu da u opštini sa par hiljada stanovnika, takva okolnost onemogućava slobodno izjašnjavanje građana. Jedan od ilustrativnih komentara bio je: „Gde smeš da ne glasaš kad ti celu familiju znaju."

Predsednici biračkih odbora ne shvataju svoju ulogu odgovorno i profesionalno, pa se dešavalo da se na pojedinim biračkim mestima u opštini Doljevac nije poštovala procedura pri izbornim radnjama nakon što glasač uđe na biračko mesto.

PRIMERI

Na jednom biračkom mestu u Doljevcu tokom parlamentarnih izbora 2014. godine, tokom izbornog dana nije uopšte korišćen sprej i UV lampa.

Ključne nedoumice u vezi sa uputstvom odnose se na izlazak na teren, prijavljivanje za glasanje van BM, postupanje kada su u pitanju slabovida i slepa lica.

Jedan od problema na koji su ukazali svi sagovornici iz redova BO kao i predstavnici OIK je da **forma zapisnika nije adekvatna** kao i da predstavnici BO neretko **nepravilno popunjavaju ili prepravljaju zapisnike** kao i da članovi BO neretko ne ostaju na glasanju.

Većina sagovornika navela je da su prisustvovali ili utvrdili **prepravljanje zapisnika** kako zbog grešaka u računskim operacijama, tako i zbog neslaganja broja listića i rezultata glasanja. Pored toga, pojedini su naveli i da su zapisnici poprilično zbunjujuće sastavljeni i da su većini članova BO nejasni za popunjavanje.

PRIMERI

Na jednom biračkom mestu u Beloj Palanci je u zapisniku ostavljen prostor za dopisivanje što je nakon prigovora člana BO okarakterisano kao prostor za eventualne prepravke.

Na drugom BM, takođe u Palanci, je nakon uvida u materijal iznesena sumnja da je jedan od potpisa falsifikovan.

U selu Krupac u opštini Bela Palanka je zapisnik sa BM predat bez potpisa članova BO.

„Efekat ponovljenih izbora" – prema rečima sagovornika, praksa je pokazala da su vladajućim partijama u interesu da na što više biračkih mesta budu ponovljeni izbori, jer na tim ponovljenim izborima veliku većina glasova odnose stranke koje se nalaze na vlasti.

Izborni materijal

Preuzimanje i skladištenje izbornog materijala nakon zatvaranja biračkog mesta takođe je istaknuto kao **problematično** pre svega **zbog logističkih problema** (nedostatak obezbeđenog prostora, udaljenost pojedinih BM). Praksa pokazuje da se preuzimanje vrši od strane predstavnika GIK/OIK na samom BM ili predsednik i zamenik BM materijal dostavljaju u prostorije OIK. Otežavajuća okolnost je i činjenica da predstavnici izborne administracije i članovi BO imaju problem da u roku dostave materijal a u pojedinim mestima i da uopšte dođu na vreme do BM.

Izborni materijal se čuva najčešće u prostorijama opštine, u bezbednoj prostoriji. Bez obzira na to, pojedini sagovornici navode da bi trebalo da se u taj proces uključi policija jer smatraju da vladajuće stranke imaju pristup materijalu. **Primopredaja materijala se najčešće vrši odmah nakon završetka brojanja**, bilo da materijal preuzima predstavnik OIK ili predsednik BM dostavlja materijal u prostorije OIK.

Zloupotreba resursa

Pored pritiska na zaposlene u javnim institucijama sagovornici ističu **zloupotrebu javnih resursa** – opštinskih, resursa javnih preduzeća, domova zdravlja i ambulanti kao i ispostava republičkih institucija poput centra za socijalni rad, preko kojih se pre i u toku kampanje deli socijalna pomoć u novcu ili robi.

PRIMERI

U jednoj opštini je prikupljanje potpisa podrške organizovano ispred optike gde su građanima deljene naočare za vid.

U dve opštine je (2016.) zabeleženo da je korišćenjem robe iz robnih rezervi, dan pred izbore, uz zloupotrebu podataka centra za socijalni rad o korisnicima socijalne pomoći vršena kupovina glasova socijalno ugroženog stanovništva (Jedna od opština u kojoj je to zabeleženo je i opština Bela Palanka u kojoj ima 9623 birača, od kojih 16% njih 1879 su korisnici socijalne pomoći).

PRIMERI

Na pitanje istraživača da li su ovakve nepravilnosti prijavljene sagovornik, predstavnika medija, odgovara: ***„Bilo je par prijava... ali žalbe stignu posle ili se o njima odlučuje kad je sve već gotovo. A i niko više ne veruje u sistem."***

Sistem dodele robe radi prikupljanja podrške zabeležen je i 2014. godine u jednoj od opština. ***„Dovezena su nam dva šlepera brašna da podelimo"*** *– rekao je član opštinskog odbora jedne do vladajućih partija na pitanje da li je bilo nepravilnosti tokom sprovođenja izbora 2016.*

U jednoj od opština je prijavljena zloupotreba službe geronto-domaćica, koja se finansira projektno iz budžeta grada, a čije su zaposlene, prema navodima sagovornika, dovodile birače na glasanje i javno glasale umesto njih. Navode i da je isti sistem glasanja zabeležen prilikom glasanja van biračkog mesta – Prokuplje.

„One su išle tamo sa njima, vodile ih i glasale umesto njih. Misliš da su oni ljudi znali da to nije ispravno?" – jedan od posmatrača izbora, novinar iz Prokuplja.

Zloupotreba centara za socijalni rad kao i davanja ugroženim licima porasla su nekoliko meseci pre izbora. Tako je zapaženo i u opštini Doljevac *Centar za socijalni rad iz Doljevca u nekoliko meseci pre održavanja izbora povećao broj socijalnih davanja ugroženim porodicama, što je prema rečima sagovornika bilo jako indikativno jer se na taj način, zapravo, kupovala naklonost birača.*

U Vranju su tokom sve tri izborne godine, tokom predizborne kampanje, političke stranke sprovodile humanitarni rad koje za njihov račun sprovodi medicinsko osoblje iz domova zdravlja. Na ovaj način se zloupotrebljavaju državne institucije i stavljaju se u funkciju promotera određenih političkih stranaka. Tokom ovih humanitarnih aktivnosti, politički aktivisti su i sakupljali sigurne/kapilarne glasove.

Srpska napredna stranka je u Vranju od 2016. godine osnovala Savet za socijalna pitanja kao gradsko telo, čiji je zadatak da permanentno sprovodi izbornu kampanju kroz razne humanitarne i socijalne aktivnosti, koje se finansiraju iz gradskog budžeta.

PRIMERI

U Aleksincu je neposredno pred izbore korisnicima centra za socijalni rad dodeljena novčana pomoć, dok je u drugim opštinama zabeležena dodela pomoći u vidu hrane i hemije kao npr. brašno iz robnih rezervi.

Predsednik opštine Bela Palanka je lično obilazio kuće i delio pakete. ***„Šta da vam kažem - oni odu službenim vozilima, cela svita je tu i onda on lično deli pakete"*** *– novinar koji je pratio kampanju u Beloj Palanci.*

Sagovornik iz Aleksinca je na pitanje istraživača kako vidi ulogu medija u izbornom procesu, odgovorio: ***„Pa utiču, izveštavanjem, kako utiču. Ovi otvore most iz budžeta i zakače na sajt SNS-a. I onda svi ko da su iz svog džepa to platili, tako pišu.***

Zaštita izbornog prava i pritisci

Ono što primećuju svi intervjuisani akteri kao vrlo simptomatično za sve izborne cikluse jesu **pritisci na birače.** Jedan od sagovornika navodi da su se na pojedinim biračkim mestima u Leskovcu, tokom lokalnih izbora 2016. godine, dešavale situacije da su se deca zloupotrebljavala za glasanje na samim biračkim mestima jer su njihovi roditelji dozvoljavali da se birački listić popunjava van paravana i mesta za koje je to predviđeno, uz prećutnu saglasnost članova predsednika biračkih odbora.

Prema novinarskim saznanjima, vladajuća stranka je u prethodnih nekoliko godina, formirala piramidalnu strukturu svojih članova koji su u obavezi da za svake izbore **obezbede određeni broj glasova** u skladu sa pozicijom na kojoj se nalaze. Pa tako, osobe na vrhu te lestvice (narodni poslanici) trebaju obezbediti od 50 do 100 sigurnih glasova, direktori javnih preduzeća oko 50, niži gradski funkcioneri između 20 i 50 i obični članovi oko 10 sigurnih glasova. Svi ti glasovi se dokazuju neposrednim snimanjem glasačkih listića na biračkim mestima. Pored svega toga, za dodatnu proveru da li „sigurni glasovi" zaista dolaze i glasaju tokom izbora, koristi se jedan član biračkog odbora iz vladajuće stranke, koji raspolaže i paralelnim spiskom i beleži dolazak građana na izborna mesta.

PRIMERI

Nakon što je pred izbore ukazao na nepravilnosti u vezi sa prikupljanjem podrške jedan, do tada aktivista vladajuće stranke, iako stalno zaposlen, dobio je otkaz. Na posao nije vraćen do danas uprkos presudi Upravnog suda. (Bela Palanka)

U drugoj opštini su navodno potpisi podrške prikupljani i u samim javnim institucijama u radno vreme. (Prokuplje)

U jednoj od opština su, nakon što je jedan broj potpisa podrške proglašen nevažećim, predstavnici političkih partija kako bi obezbedili „nedostajajuće potpise" uzeli lične karte zaposlenih u javnoj upravi. ***„Kada su videli da im je deo potpisa dupliran, oni su ladno išli od kancelarije do kancelarije i uzimali lične karte ljudima"*** *rekao je jedan od sagovornika zaposlen u opštinskoj upravi.*

Od pritisaka je zabeleženo da su **ljudi u javnoj upravi strepeli od otkaza** ukoliko ne podrže vladajuću opciju, ali nema dokaza da je to od njih traženo, već deluje kao da su sami procenili da to **„spada u poslovnu obavezu".**

Tokom protesta u Vranju, bilo je nekoliko primera da su građani koji su njima prisustvovali, a rade u javnim preduzećima, bili sankcionisani ili otpuštani iz svojih firmi.

PRIMER

Uoči poslednjih predsedničkih izbora 2017. godine, direktor jednog javnog preduzeća iz Leskovca, pretio je svojim zaposlenima, da ukoliko ne glasaju za vladajuću partiju, da će dobiti otkaz.

Kada je reč o **kupovini glasova,** ova nepravilnost se javljala u gotovo svim ciklusima a najranjivija grupa jesu Romi. Zabeleženo je u nekoliko gradova i opština, od čega je u Leskovcu romskoj populaciji nuđeno 1000 dinara u zamenu za glas. Iako su Romi imali svoju stranku koja je učestvovala na lokalnim izborima, njen rezultat je bio jako minoran, jer je veliki broj Roma glasao uglavnom za vladajuće stranke koje su, prema rečima sagovornika, kupovale glasove.

U Doljevcu i Vranju važi nezvanično pravilo da one stranke koje „drže" firme „Jura" i „Leoni", odnosno „Simpo" i „Jumko", se nalaze na vlasti u ovoj opštini/gradu. Razlog za to je što se u ovim fabrikama zapošljava veliki broj ljudi, i kao takve, ove fabrike predstavljaju veliki „rezervoar" glasova. Na taj način političke stranke manipulišu radnicima i uslovljavaju ih limitiranim ugovorima o radu od po nekoliko meseci.

PRIMER

Srpska napredna stranka je tek nakon smenjivanja Dragana Tomića na mestu generalnog direktora fabrike „Simpo" u Vranju, i postavljanjem svojih ljudi na rukovodeće pozicije, uspela da dobije lokalne izbore u ovom gradu, 2016. godine. Do tada je grad Vranje važio kao „neosvojiva tvrđava" Socijalističke partije Srbije. Ove dve fabrike su oduvek bile predmet borbe svih političkih stranaka u Vranju, jer zapošljavaju preko 4000 radnika, tako da je indirektno više od 10.000 ljudi finansijski zavisno od ovih fabrika.

Mediji

Sagovornici su primetili da su se i pre samog izbornog dana, dešavale **nepravilnosti u kojima su indirektno učestvovali sami mediji**. To se pre svega odnosilo na prenošenje izjava gradskih funkcionera, koji su tokom predizborne tišine zloupotrebljavali svoje političke funkcije i pod plaštom svojih gradskih funkcija, davali predizborne izjave. Pored toga, i tokom predizborne tišine, javna preduzeća se stavljaju u službu gradskih vlasti, jer se tokom tih 48 sati pre održavanja izbora realizuju brojne akcije po gradu, stvarajući privid da se nešto korisno radi za građane.

Prema rečima sagovornika, **mediji izveštavanjem o aktivnostima funkcionera bez jasnog objašnjenja da se radi o redovnoj aktivnosti i da je u pitanju novac iz budžeta opštine**, a ne stranačka donacija, zapravo utiču na birače. Imali smo primer aktiviste koji je u majici SNS-a delio pomoć ugroženima.

Kada se radi o izveštavanju o nepravilnostima, stavovi su podeljeni. Neki od sagovornika kažu da opozicija njima nije dostavljala informacije o tome, kao i da su neke optužbe bile neozbiljne i nedokumentovane.

PRIMERI

Jedna od nepravilnosti koja je zabeležena u Prokuplju, a o kojoj se izveštavalo jeste zapošljavanje na određeno vreme. ***Za ugovor na tri meseca bilo je, prema rečima sagovornika, potrebno prikupiti dvadeset sigurnih glasova****.*

Nepravilnost o kojoj se takođe izveštavalo u ovoj opštini jesu i ***radovi u toku kampanje*** *koji se promovišu po sistemu „polu kandidat polu predsednik". U vreme kampanje su otvarane seoske ambulante, kao i igralište a vanredno su asfaltirani i neki od lokalnih puteva.*

Još jedna od nepravilnosti primećenih u opštini Prokuplje je i ***pozivanje na glasanje u toku izborne tišine kao i organizovan prevoz na glasanje za korisnike staračkog doma.***

Takođe, jedan od razloga za ovakvu vrstu izveštavanja medija, navode da su na lokalu mediji već potkupljeni i da se oni **kontrolišu kroz subvencije i odobravanje projekata.**

Jedan broj sagovornika navodi da se trude da ispoštuju pravila vidljivosti kandidata u kampanji, ali da ne mogu da izbegnu izveštavanje o pojačanim aktivnostima javnih funkcionera **„što ne možemo da zaobiđemo".**

Oni takođe skreću pažnju na **besmislenost predizborne tišine** i potrebu **regulisanja aktivnosti partija na internetu.**

Kada je reč o ulozi medija u izbornom procesu, dvoje sagovornika je na pitanje odgovorilo pitanjem „kojih medija?". U vreme kampanje zabeleženo je da su lokalne televizije prenosile konvencije i obraćanja, te **su predstavnici vlasti u medijima bili znatno zastupljeniji**.

Indikativno je da je na primer u Beloj Palanci**, usled nepostojanja medija otvorena stranica na Fejsbuku** na kojoj se iznose aktuelnosti vezane za politički život u gradu.

Tokom izbora 2016. godine, održanih u Nišu, po prvi put su ***zabeleženi slučajevi da je novinarima Južnih vesti zabranjen pristup na pojedinim biračkim mestima***. I pored toga što su novinari ovog portala imali novinarske legitimacije, pa čak i akreditacije za praćenje izbora, predstavnici biračkog odbora nisu omogućili novinarima da posete biračko mesto. Predsednici biračkih odbora su zabranu ulaska novinarima, opravdavali kao svoje diskreciono pravo.

PRIMERI

U Doljevcu je zabeležen slučaj da su dva opštinska većnika i radnik opštinske uprave, koristeći službena kola, prešli 60km do Kuršumlije, kako bi vređali i izazvali incident na javnom skupu opozicionih partija. Na pitanje novinara, koje je postavljeno predsedniku skupštine opštine Doljevac, kakav je njegovo komentar na ovaj događaj, dobio je odgovor da svako ima pravo da izražava svoje mišljenje i nezadovoljstvo.

Online portal Južne vesti je u prethodnom periodu bile permanentno izložene pritisku vlasti, koji se ogledao kroz dolazak brojnih inspekcija, Poreske uprave, koje su kontrolisali rad ove medijske kuće.

Tokom prethodna dva izborna ciklusa u Nišu, zabeleženi su primeri poništavanja izbora na onim biračkim mestima na kojima su opozicione partije osvojile znatno veći broj glasova nego stranke na vlasti.

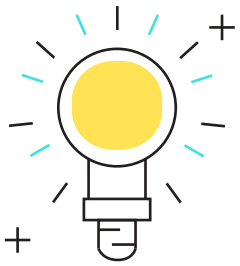

ZAKLJUČAK

Prilikom detaljne analize o kvalitetu izbornog procesa na jugu Srbije, rezultati pokazuju da su nepravilnosti različitog tipa bile prisutne tokom cele kampanje, ali i tokom izbornog dana. Prepoznate nepravilnosti su uglavnom bile široko rasprostranjene u gradovima i opštinama na jugu Srbije, dok o njihovoj učestalosti ne možemo govoriti, osim na nivou pojedinačnih slučajeva koji su zabeleženi. Kada govorimo o nepravilnostima tokom izbornog dana to su uglavnom nepravilnosti koje su se ponavljale na manjim biračkim mestima, odnosno nepravilnosti u kampanji sa kojima su se posmatrači susretali u nekoliko izbornih ciklusa, poput kršenja izbornih prava, pritisaka na birače, kupovine glasova, paralelnih spiskova i zloupotrebe javnih resursa.

Najčešće nepravilnosti zabeležene tokom izborne kampanje su:

- Kupovina glasova (indirektna - za robe, usluge)
- Zloupotreba javnih resursa
- Pritisci na birače

Vredno pomena je i zapažanje da je primetan nedostatak javnih beležnika u manjim mestima, što je posebno vidljivo prilikom overe potpisa podrške birača izbornim listama, a negde je bilo primećeno i da su javni beležnici nekorektno postupali prilikom overe.

Najčešće nepravilnosti zabeležene tokom izbornog dana:

- Nedovoljna obučenost članova biračkih odbora
- Agitovanje ispred biračkih mesta, odnosno paralelni spiskovi birača
- Kupovina glasova tokom izbornog dana

Kada je reč o radu članova biračkih odbora, opšti utisak je da je značajan broj članova biračkih odbora nedovoljno obučen za sprovođenje izbora tokom izbornog dana, kao i da je većina nemotivisana za rad i nedovoljno angažovana tokom izbornog dana. Tokom istraživanja primećeno je i da se zloupotrebljavao nepovoljan položaj pojedinih manjinskih grupa i da su se tako obezbeđivali glasovi, kao i da su se tokom izbornog dana organizovale grupe ljudi koje su dovozile i odvozile građane na glasanje. Pored ovoga, pritisci su zabeleženi i u javnim preduzećima gde su zaposleni bili uslovljavani prekidom radnog odnosa ukoliko ne pruže podršku određenoj političkoj partiji.

Sumirajući sve ove nalaze, preporuke u pravcu unapređenja kvaliteta izbornog procesa na jugu Srbije bi se odnosile pre svega na:

- Potrebno je izmeniti Poslovnike o radu OIK/GIK-a u pravcu definisanja kako se obezbeđuje javnost rada komisije ili u određenim slučajevima predvideti da se osim medija, javnost obezbeđuje i prisustvom akreditovanih posmatrača. Ako se javnost obezbeđuje prisustvom predstavnika medija ne vidimo razlog za restriktivno tumačenje po kome se zainteresovanim organizacijama ili pojedincima, koji prođu predviđeni proces akreditacije od strane OIK/GIK-a, ne dozvoljava da prisustvuju sednicama komisija

- Potrebno je definisati obavezu da svi članovi biračkih odbora, makar u stalnom sastavu, prođu adekvatnu obuku za sprovođenje glasanja na biračkom mestu. Trenutna obaveza održavanja obuke članovima biračkih odbora je predviđena Uputstvom za sprovođenje izbora koje usvaja Republička izborna komisija (RIK).

- Vidljiviji i efikasniji rad tužilaštva i Ministarstva unutrašnjih poslova kada je reč o postupanju po prijavama za pritiske na birače, kupovinu glasova ili druga krivična dela koja se mogu dovesti u vezu sa izbornim radnjama. Za kvalitet izbornog procesa, odnosno za poverenje građana u institucije je od velikog značaja da informacije o ovim postupcima, njihovim ishodima budu dostupne javno, odnosno objavljene u medijima.

- Potrebno je predvideti i jasno definisati situacije u kojima je moguće upotrebiti vanredna pravna sredstva u izbornoj materiji. Naime, prema zvaničnom stavu Upravnog suda, u izbornim procesima nije dozvoljena upotreba vanrednih pravnih sredstava. Posmatračka misija smatra da je potrebno predvideti ovu mogućnost u Zakonu, ali pod odgovarajućim restriktivnim uslovima. Upravo je ovaj izborni ciklus pokazao koliko su institucije nemoćne da spreče određene vidove zloupotreba usled kojih se čak i legitimnost izbornog procesa dovodi u pitanje.

Izdavač: Nacionalna koalicija za decentralizaciju
Za izdavača: Mladen Jovanović
Autorka: Željka Cvejin, CRTA
Urednica: Tamara Branković, CRTA
Prelom i oblikovanje: Ivana Panić
ISBN 978-86-916371-1-8

Nacionalna koalicija za decentralizaciju
Kej Kola srpskih sestara 15/53, Niš, 18000, Srbija
Telefon: 018/350 37 70
E-mail: info@nkd.rs
www.nkd.rs

Istraživanje ***Kvalitet izbornog procesa na jugu Srbije - Praćenje izbornih nepravilnosti za izborni ciklus u 2016. i 2017. godini*** realizovano je u okviru projekta ***Građani na straži***, koje sprovode **CRTA** i **Nacionalna koalicija za decentralizaciju (NKD)**, i uz finansijsku podršku Delegacije Evropske Unije u Srbiji.

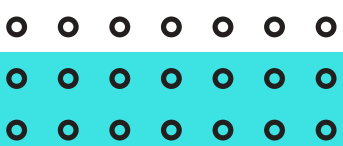

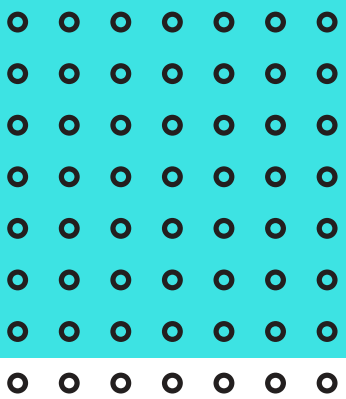

9 788691 637118